

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В.Н. КАРАЗІНА

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Голова Приймальної комісії
Ректор Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

_____ акад. В.С. Бакіров

«____» _____ 2017 р.

ПРОГРАМА

**фахового екзамену з географії рекреації та туризму
для здобуття ступеня вищої освіти «магістр»
спеціальності 106 «Географія»
(освітня програма «Географія рекреації та туризму»)**

Затверджено на засіданні вченої ради
факультету геології, географії, рекреації
і туризму
протокол № ____ від «____» _____ 2017 р.

Голова вченої ради
факультету геології, географії, рекреації
і туризму

_____ проф. В.А. Пересадько

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

І. ПРИРОДНО-ГЕОГРАФІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ

Метеорологія та кліматологія

Атмосферне повітря, його будова. Фізичні характеристики атмосферного повітря. Термічний режим атмосфери. Географічний розподіл температури повітря. Вода в атмосфері. Вологообіг в природі. Тумани і хмари. Опали. Вітер. Загальна циркуляція атмосфери.

Кліматологічна обробка даних. Кліматотворення. Класифікація кліматів. Клімати Землі. Коливання і зміна клімату. Поняття про погоду. Типи погод. Принципи комплексно-кліматичного районування.

Загальна гідрологія

Водні екосистеми (абіотичні й біотичні) річок. Фізико – хімічні властивості води. Живлення річок. Класифікація річок. Річковий стік та його складові. Класифікація річок за внутрішньорічним режимом стоку води. Рух води в річках. Річкові наноси. Руслові процеси. Водний баланс річок, озер.

Озера, водосховища (основні характеристики водосховищ).

Світовий океан. Водні маси Світового океану. Хвилювання в океанах і морях. Течії в океанах і морях. Проблеми охорони океану і природних вод.

Ландшафтознавство

Об'єкт та предмет ландшафтознавства. Компоненти географічної оболонки. Зональні чинники диференціації географічної оболонки. Зональність. Азональні чинники диференціації географічної оболонки.

Ландшафти і геосистеми локального рівня. Поняття про ландшафт. Морфологія ландшафту. Структура і функціонування ПТК. Поняття про геомаси, геогоризнти. Класифікація геомас. Принципи класифікації геогоризнтів. Типи функціональної структури ПТК. Поняття станів геосистем. Поняття про стекси.

Суспільство і ландшафти. Антропогенні ландшафти. Структура географічної оболонки. Вертикальна (компонентна) і горизонтальна (ландшафтна) структура географічної оболонки. Динаміка географічної оболонки. Закономірності географічної оболонки. Цілісність - найважливіша закономірність географічної оболонки. Зональність, сфери прояву зональності. Вертикальна поясність ландшафтів.

Фізична географія материків і океанів

Основні риси розвитку географічної оболонки: диференціація її ландшафтів та зміна їх людиною. Материками і океанами як частиною географічної оболонки. Глобальні проблеми охорони географічного середовища.

Особливості природи материків у зв'язку з їх географічним положенням. Природні фактори диференціації ландшафтів. Характеристика сучасних ландшафтів по материках. Комплексна фізико-географічна характеристика Європи, Азії, Африки, Північної і Південної Америки, Австралії і Антарктиди. Особливо-

сті океанів Землі (рельєф дна, кліматологічні особливості, течії, органічний світ, охорона від забруднення).

Фізична географія України

Особливості геологічної будови головних геоструктурних регіонів України. Найважливіші етапи геологічної історії.

Геоморфологічна будова. Особливості розвитку основних генетичних типів і форм рельєфу. Геоморфологічне районування території України.

Кліматичні умови та ресурси України. Агрокліматичне районування території. Водні ресурси України. Чорне та Азовське море. Підземні й ґрунтові води території України. Мінеральні джерела та їх бальнеологічне значення.

Характеристика основних біотипів. Зоогеографічне районування. Охорона тварин в Україні.

Несприятливі фізико-географічні процеси і шляхи їх запобігання.

Ландшафти і фізико-географічне районування України.

Основи екології

Природоохоронне та екологічне законодавство. Екологічні стандарти. Механізми становлення різних форм господарювання, розвитку комерційних структур, особливостей розподілу отримування ними доходів, системи оподаткування та платежів.

Охорона природи і раціональне використання природних ресурсів за рубежом, міжнародне співробітництво в галузях охорони природи.

Основні властивості геосистеми. Основні види географічних та геоекологічних оцінок. Еколого-економічна оцінка природних умов, ресурсів та людської діяльності. Оптимізація ландшафтів. Наукове впорядкування геосистем. Антропогенні навантаження на геосистеми.

Картографія

Поняття про картографічні твори. Географічні карти: визначення, елементи, типи, класифікація.

Математична основа карт. Способи зображення тематичного змісту. Додаткові і допоміжні елементи карт. Компоновка.

Серії карт, їх види, особливості призначення. Географічні атласи, їх призначення та класифікація.

Поняття про використання картографічних творів. Картографічний метод дослідження. Прийоми і способи аналізу карт і дослідження явищ за географічними картами.

II. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ

Основи соціальної географії

Особливості просторової організації суспільства, рівні організації соціально-географічного простору. Просторові зони та території людини.

Соціально-демографічний розвиток: динаміка народонаселення, його відтворення, склад народонаселення. Основні фактори, які впливають на зміни на-

родонаселення. Механічний рух населення та його соціальні особливості і наслідки.

Якість населення. Відтворювальний потенціал. Діяльнісний потенціал. Індекс якості населення. Євгеніка та євгенічні рухи.

Теорії та концепції народонаселення. Проблеми та наслідки зростання народонаселення. Сучасні процеси у зміні народонаселення.

Соціальні аспекти розселення населення. Соціальні функції поселень. Особливості розселення населення. Форми та чинники розселення. Основні концепції розселення. Поняття агломерації та їх соціально-географічні особливості.

Урбанізація як соціально-географічний процес. Основні етапи урбанізації. Основні тенденції та перспективи розвитку урбанізації.

Географія світового господарства

Поняття світового господарства. Галузева, функціональна і територіальна структура світового господарства. Міжнародний географічний поділ праці: сутність, передумови, рівні, форми участі країн.

Розвиток світового господарства в умовах глобалізації. Фактори розміщення господарства в умовах глобалізації. Розвиток міжнародних економічних відносин. Регіональні інтеграційні утворення. Діяльність транснаціональних корпорацій в умовах глобалізації. Глобалізація і глобальні проблеми людства.

Стадії економічного розвитку. Етапи індустріалізації. Типологія країн за рівнем соціально-економічного розвитку. Розвинуті країни: найрозвинутіші країни; високорозвинуті країни; середньорозвинуті країни. Країни, що розвиваються: з високим і середнім доходом; з доходом нижче середнього; з низьким доходом; з дуже низьким доходом; найменш розвинуті.

Природно-ресурсний потенціал світового господарства. Мінерально-ресурсний, земельно-ресурсний, водно-ресурсний, лісоресурсний потенціал. Рекреаційний потенціал. Ресурси Світового океану.

Промисловість світу. Структура промисловості у різних соціально-економічних типах країн. Тенденції розвитку та розміщення галузей промисловості.

Сільськогосподарське виробництво в системі світового господарства. Фактори розвитку сільського господарства світу. Типи сільськогосподарського використання земель. Географія основних сільськогосподарських культур: зернових, олійних, смакових, волокнистих. Географія тваринництва світу: скотарства, свинарства, вівчарства, птахівництва.

Інфраструктура в системі світового господарства. Транспортна система світу, її регіональні типи. Географія залізничного, автомобільного, авіаційного, морського, річкового, трубопровідного транспорту світу. Світова система зв'язку. Соціальна інфраструктура.

Регіональна економічна і соціальна географія

Країни СНД; країни Європи; країни Східної, Південно-Східної, Південної, Південно-Західної Азії; країни Північної Америки; країни Латинської Америки; країни Африки; країни Австралії та Океанії.

Рекомендований план характеристики країни: Загальні відомості про країну. Економіко-географічне положення. Природно-ресурсний потенціал. Характеристика населення. Характеристика господарства. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Економічна і соціальна географія України

Суспільно-географічне положення України. Сучасний державний та адміністративно-територіальний устрій, форма правління. Основні етапи формування сучасної державної території України. Сучасна конфігурація кордонів країни. Українська державна територія й етнічні землі.

Структура природно-ресурсного потенціалу України. Мінерально-ресурсний, земельно-ресурсний, водно-ресурсний, лісоресурсний потенціал. Рекреаційний потенціал. Регіональні відмінності у забезпеченні природно-ресурсним потенціалом.

Демографічна ситуація в Україні. Соціальна структура населення. Трудовий потенціал. Особливості розселення. Формування міських агломерацій. Етнічний склад населення. Етнографічні територіальні відмінності. Види міграції та її сучасні тенденції. Українська діаспора у світі.

Господарський потенціал. Галузева і територіальна структура господарства. Сучасна динаміка ВВП. Економічні складові національної безпеки України. Промисловість України, її галузева і територіальна структура. Галузі спеціалізації промисловості України.

Характеристика галузей промисловості: паливно-енергетичний комплекс, металургійний комплекс, машинобудівний комплекс, хімічний та лісовиробничий комплекси, легка промисловість, агропромисловий комплекс України.

Соціальний комплекс України: територіальні та галузеві особливості розвитку. Транспортна система України.

Особливості суспільно-географічного районування України. Економічні райони: Столичний, Північно-Східний, Донецький, Придніпровський, Центральний, Причорноморський, Подільський, Карпатський, Північно-Західний.

III. ГЕОГРАФІЯ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ

Основи географії рекреації та туризму

Рекреація як система уявлень про діяльність людей у вільний час і простір, у якому вона відбувається. Предмет і об'єкт рекреаційної географії. Основні завдання науки. Зв'язки рекреаційної географії з іншими дисциплінами. Методи рекреаційної географії.

Історія виникнення і розвитку рекреаційної географії. Еволюція розвитку туризму.

Основні напрями рекреаційно-географічних досліджень. Вітчизняні дослідження в галузі рекреаційної географії.

Співвідношення понять рекреаційної географії, їх систематизація: відпочинок, дозвілля, рекреація, вільний час, рекреаційний час, рекреаційні потреби, рекреаційні ресурси, рекреаційна територія, рекреаційний об'єкт, рекреаційний потенціал, рекреаційне освоєння, рекреаційна освоєність території, рекреаційне

навантаження.

Рекреація: зміст поняття. Передумови становлення і розвитку рекреації (географічні, економічні, соціально-культурні, політичні, наявність рекреаційних ресурсів). Географічна сутність рекреації. Основні функції рекреації (медико-біологічна, екологічна, соціально-культурна, економічна).

Поняття «вільний час» в рекреаційній географії. Співвідношення понять «рекреація», «туризм», «екскурсія», «міграція».

Фактори розвитку туризму і рекреації

Поняття факторів розвитку рекреації та туризму. Природні, економічні, соціальні фактори розвитку туризму. Лімітуючі фактори розвитку туризму. Туристичні і рекреаційні ресурси. Підходи до класифікації туристичних і рекреаційних ресурсів. Методики і проблеми оцінки територіальних, природних, історико-культурних, інфраструктурних ресурсів. Бальна методика оцінки туристичних ресурсів. Можливості залучення ресурсів для різних видів туризму і рекреації. Охорона та раціональне їх використання.

Туристсько-рекреаційна діяльність, її класифікація

Структурні особливості рекреаційної діяльності на підставі критерію повторюваності рекреаційної діяльності. Поняття циклів рекреаційної діяльності. Еволюція і прогрес рекреаційної діяльності з розвитком матеріально-технічного рівня людства.

Класифікації рекреаційної і туристичної діяльності по відношенню до окремої держави з просторової точки зору, в залежності від мети подорожі, засобу пересування, тривалості подорожі, сезонності, складу групи, віку, організаційних форм, форм фінансування, територіального охоплення.

Рекреація та охорона навколишнього природного середовища

Рекреація у світовій концепції сталого розвитку. Взаємодія туризму та навколишнього середовища. Вплив туризму на природне та історико-культурне середовище. Туризм і екологія. Залучення природоохоронних об'єктів у туристично-рекреаційну галузь. Зонування заповідників, національних парків, регіональних ландшафтних парків, дендропарків, ботанічних садів, зоопарків.

Рекреаційне природокористування: поняття, функції. Землі рекреаційного призначення. Курорти. Типи рекреаційного природокористування: заповідне, рекреаційне, руральне, урбанізоване. Типи туристичного природокористування: туристично-оздоровчий, туристично-спортивний, туристично-пізнавальний. Поняття рекреаційної ємності, рекреаційного навантаження, рекреаційної дигресії.

Територіальна рекреаційна система

Поняття ТРС. Фактори формування ТРС, їх систематизація. Властивості ТРС (різноманітність, динамічність, комфортність, стійкість, ефективність, ієрархічність, надійність). Типологія ТРС. Типологія за функціями рекреаційної діяльності (лікувальні, оздоровчі, спортивні, пізнавальні ТРС); типологія за ступенем співвідношення в організації відпочинку незмінної природи і техніч-

них систем (урбанізовані і неурбанізовані ТРС); типологія за територіальною орієнтацією (ТРС приміські і ТРС, що розміщуються на міжселенних територіях). Територіальна організація рекреаційної діяльності (рекреаційні пункти, центри, вузли, райони).

Туристсько-рекреаційне районування та районування. Характеристика туристсько-рекреаційних районів

Мета рекреаційного районування, принципи. Таксономічні одиниці рекреаційного районування. Визначення поняття рекреаційного району, його характерні властивості і ознаки. Основні фактори (зовнішні та внутрішні, статичні та динамічні, екстенсивні та інтенсивні, стримуючі та заохочуючі) та умови формування та розвитку рекреаційного району.

Просторова структура міжнародного туризму. Загальна характеристика обсягів і тенденцій світового рекреаційного процесу. Міжнародні рекреаційні потоки: характеристика, особливості територіальної організації. Фактори, що впливають на кількісні та якісні зміни їх показників. Географія основних туристичних потоків у світі.

Туристсько-рекреаційні регіони світу: сучасний стан та перспективи розвитку. Територіальні особливості розвитку міжнародного туризму. Туристсько-рекреаційне районування світу, прийняте Всесвітньою Туристською Організацією. Туристсько-рекреаційні регіони: Європейський, Американський, Східноазіатський і Тихоокеанський, Близькосхідний, Південноазіатський, Африканський. Міжнародна спеціалізація.

Рекреаційна географія України. Рекреаційні ресурси України, їх види і загальна характеристика. Потенціал рекреаційних ресурсів України, сучасний рівень його використання.

Основна література

1. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география: Понятийно-терминологический словарь. – М.: Мысль, 1983. – 350 с.
2. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. – К., 2001. – 395 с.
3. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреології та рекреаційної географії. – К.: «Палітра», 1997. – 130 с.
4. Безуглий В.В., Козинець С.В. Регіональна економічна та соціальна географія світу. – К.: Видавничий центр «Академія», 2003. – 688 с.
5. Геоecологія рекреаційних зон України. – К.: Нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 1996. – 200 с.
6. Ільїна О.В. Туризм. Рекреаційна географія. Поняття і терміни. – Луцьк, 2004.
7. Калитюк В.А. Рекреаційно-туристичний комплекс в умовах ринку. – Львів, 1999. – 162 с.
8. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. Чернівці: Книги - XXI, 2003 – 300 с.
9. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). – 3-тє видання з переробками та доповненнями. – К.: «Альтерпрес», 2005. – 436 с.
10. Любіцева О.О. Панкова Є.В., Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України: навч. посібник. – К.: Альтерпрес, 2007. – 369 с.
11. Мацола В.Л. Рекреаційно-туристичний комплекс України // НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Львів, 1997. – 156 с.
12. Мироненко Н.С., Твердохлебов И.П. Рекреационная география. – М.: МГУ, 1981. – 207 с.
13. Петраківський П. та ін. Туристичне краєзнавство: Навч. посіб. – Л., 2006.

14. Преображенский В.С., Веденин Ю.А. География и отдых. – М.: Знание, 1971. – 48 с.
15. Рутинський М. Географія туризму України: Навч. посіб. – Л., 2002.
16. Сокол Т.Г. Основи туристичної діяльності: Підручник / за ред. В.Д. Орлова. – К.: Грамота, 2006. – 264 с.
17. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії: підручник для студ. географ. спеціальностей вищих навч. закладів. – Одеса: Астропринт, 2009. – 544 с.
18. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
19. Чорненька Н. В. Організація туристичної індустрії: Навчальний посібник. – К.: Атака, 2006. – 264 с.
20. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії. Підручник. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 444 с.

Додаткова література

1. Данилюк А. Історико-культурні туристичні ресурси України. Навчально-методичний посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 82 с.
2. Дроздов А.В. Основы экологического туризма: Учеб. пособие. – М., 2005.
3. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України: Навч. посіб. – К., 1993.
4. Теория рекреалогии и рекреационной географии. – М.: Наука, 1992. – 178 с.
5. Туризм в Україні: Зб. норм.-прав. актів: У 5 т. / Упоряд. В.Д. Великанов; За ред. Б.І. Вихристенка. – Ужгород: Інформ.-вид. Агентство “ІВА”, 2000. - Т. 4. Постанови, накази.
6. Туристичні ресурси України. – К., 1996. – 352 с.
7. Український туристичний каталог. – К.: «К.У.С.», 1997. – 192 с.

Затверджено
Приймальною комісією
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна
протокол № ____ від _____ 2017 р.

Відповідальний секретар
Приймальної комісії

_____ доц. О.О. Анощенко